

ЕВТИМ ЕВТИМОВ

ЗЛАТКО ТАСЕВ

Трудно е да се определи с какво ни привлича истинската лирика. Дали това е полъх от необяснимата магия на словото; от срещите с многоликите страни на действителността, претворени по законите на красотата, или са моментите на пределно откровение, които съпътствуват всяка поезия; дали е кондензираността на чувството, полетът на мисълта, или съприкосновението с неизмеримите възможности на метафората, с нейното изключително и многогранно въздействие — всичките тези неща, колкото и бегло шрихирани, представят някои от важните особености, с които се характеризира лириката. И както често се случва в изкуството — колкото по-различни таланти, толкова по-добре, независимо от общите белези. Няма съмнение — в неповторимата индивидуалност се крие тайната за въздействието на поезията и поетичното. Едно по-окупнено делене съобразно с преобладаващия акцент ще ни доведе до извода, че почти винаги в историческото развитие на лириката съществуват поети на мисълта, както и поети на чувството, а така също и творци, в чиято палитра тези две начала взаимно се преливат, и т. н. Да се определят основните типове поезия, интелектуална или емоционална, вътре в които съществуват безброй възможности, почти колкото са истинските поети, е задача благодатна и нелека, задача, която чака винаги наново своите талантливи интерпретатори.

Малко е да се каже, че Евтим Евтимов е един от самобитните представители на съвременната ни поезия. Той е сред открояващите се творчески личности от поколението на Владимир Башев, Любомир Левчев, Андрей Германов, Стефан Цанев, Дамян П. Дамянов, Първан Стефанов и много други творци, които моделираха свой художествен свят, своя неповторима тоналност, доразвиха всеки според степента на таланта и възможностите си онова, което идва като полъх от традицията, и същевременно потърсиха и реализираха едно друго, съвременно ниво на естетическо осъществяване. И затова, когато изброяваме някои от техните имена, ние имаме точно определена представа както за индивидуалната им поетика, така и за личния им творчески принос при осъществяването в разноречивия хор от поети.

Лириката на Евтим Евтимов дава обширен материал за изследване на психографията на човешките чувства. Става дума за преобладаващия елемент, за водещите тенденции в идейно-естетическата функционалност на тази поезия. В нея ще открием и пластика, и мисловност, но не това е определящото, а многобройните, тънките нюанси

на чувството, многообразните трептения на поетическия патос. На пръв поглед този чувствителен тип поети лесно биха могли да бъдат примамени от съблазните на еднообразното писане (от тази опасност не е застрахован никой, пък и в съвременната ни поезия има предостатъчно примери и за това), но когато Евтим Евтимов почувства, че съществува вероятността лириката му да зазвучи на познати ноти, той пренастройва бързо поетическия си лад и вътре в своя интензивен художествен свят търси разнообразието, което осъществява в няколко посоки — смяна на естетическото съдържание и на проблематиката, на настроението, промяна на жанровата форма и т. н.

Ала в основното поетът си остава единен и едносъщен. Евтим Евтимов е от онези лирици, които се осъществяват на територията на безкрайната наша чувствителност, на емоциите ни, които определят неусетно и влияят на поведението ни, на поривите, импулсите, стремежите. Регулирани от разума, те често вземат връх и са онзи интимен фон, който често ни направлява. И затова почти всяка истинска поезия е наситена със страст, настроение, експресивна сила. Присъединяваме се към онези изследователи, които смятат, че поезия без патос почти не съществува тъй като преживяванията са тези, които отснат образ, които подготвят онова въздействие, онова внушение на словото, което е определящо при общуването с изкуството. Съществуват, разбира се, отлики, но в различните творчески светове може да стане дума за различната степен на емоционалност, за приоритета, за характера на индивидуалния стил, за определящия белег в него, за специфичната разцветка, което го прави неповторим. Именно в тази посока на размисли е лирико-патетичната тоналност на Евтим Евтимов с определено тежнение към емоционално-експресивния стил.

Нито едно съвременно изследване, което определя координатите на героико-патриотичната проблематика, ако желае да бъде цялостно, не би могло да мине без наблюдения върху поезията на талантливия ни лирик. Това е така, защото чувството към родината е просмукало не само цялата идейно-тематична същност на неговата гражданска поезия, но има също така своя категорична интонационна същност. Нека се вслушаме отново в звученето на една строфа:

Поклонници на чужди етикети,
на чужди гербове и имена!

Винете ни,

винете ни,

винете —

макар да нямаме вина —

за обичта към българското знаме,

към българския слънчев чернозем.

Родили сме се българи и няма

рождената си кръв да отречем!

Ето как живото, съвременно чувство обгаря стиха, как позицията се откроява чрез контраста, за да ни даде представа за неизразимото с прости думи и жестове. Обикновено поетът е на висотата на своето преживяване, когато воюва за трайните ценности; той е на върха на своето лирическо въодушевление, когато величае онези дела на предходниците, които са съхранили корена. Много лирическа прочувственост ще срещнем и в „Поема за България“, така както и в други

запомнящи се стихове, които сякаш синтезират обичта ни към родината.

Акцентирам преди всичко върху емоционалната същност на тази поезия, защото това е неин органичен белег. Поетът се съприкосновява с човешкото, насочвайки се към неговите дълбини именно по този художествен път. Затова стихът му е свеж, изчистен от словесни украсятелства, директен, с една, бих казал, оголеност на поетическата фраза. Това е достойнство и особеност, която се набива на очи и придава на лириката специфичен народностен колорит и демократизъм, без да твърдя, че това са единствено възможните, общовалидните пътища за контактуване с читателското съзнание. Просто такава е устроеността на поета, такъв е неговият натурел, такава е поетическата му заваска.

Специалистите твърдят (А. Н. Лук), че човешките чувства могат да се групират съгласно със своите проявления на няколко нива: чувства, които са присъщи на личността като живо същество, такива, които характеризират индивидуалността на човека, и висши обществени чувства. В целия този пъстръ релеф се осъществява човекът и когато е творец, той най-ярко пресъздава както своите емоционални усети и представи, така и чувствата и волята на общността през цялото нейно историческо изграждане. Няма съмнение, че независимо от осмислянето на най-различни страни от битието поетът е преди всичко резонатор на обществото: на неговите стремежи, съмнения, копнения, битка за щастие през времето. Кое не означава, че творецът скъсва със своята индивидуалност, със своята натура, която организира цялата тази обществена поривност и конфликтност в единното художествено звучене на творбата. Тя, тази индивидуалност, е безспорно важна, тя придава на сътвореното интимна багра и всеобщност.

Когато Евтим Евтимов написа своите „Пирински балади“, творби, които са сред отличителните му постижения, то на всички бе ясно, че това са стихове, които са страшно чужди на илюстративния подход при изобразяване на обществени борби, на класовия сблъсък. Напротив, това са балади, които претворяват отминалото с онази интимност на погледа, с онова лично чувствуване, което ги превръща в своеобразна оратория на саможертвата. И тук психологизмът, драматизмът на изживяванията са тези, които ги вписаха в редицата на съвременните достижения. Няма съмнение, че от разстоянието на годините някои от песните биха могли да ни се сторят в по-голяма степен директно-патетични, пък и поетическият почерк на Евтимов е отишъл далеко напред, но там, където градусът на преживяването е намерил своята хармонична форма на адекватност, са се получили отличителни творби. Това са преди всичко балади като „Сватбата на Антон“ — стихотворение, без което не може да мине нито една антология, посветена на антифашистката тема. Тук могат да се изброят редица други творби като „Старият орех“, „Тринайсетте ятаци“, „Балада за кладенеца“, „Булчино хоро“, „Балада за силата“, „Погребаната риза“ и мн. др.

Навярно съществуват много обяснения, които биха обосновавали несъмнения извод, че „Пирински балади“ са сред сериозните сполуки не само в личното творческо дело на Евтим Евтимов, но и в съвременната ни поезия изобщо. Аз ще посоча само някои от тях. Прели всичко се набива на очи ансамбловото звучене на стихосбирката, нейната единност и цялостност. Това е качество, което трудно се осъще-

ствява и за съжаление все по-рядко се среща. От друга страна, безспорно е, че в нашата поезия от миналото съществуват класически образци на героико-патриотична тема. При такава една традиция, която не само задължава, но и респектира, е необходимо да се намери такъв интимен зрителен ъгъл, който не само да възсъздаде героиката от по-ново време, в случая антифашистката борба от Пиринския край, но да продължи достигнатото на един нов етап. Евтим Евтимов не се поколеба да направи това. И то именно като лирик, при когото нещата са видени винаги сякаш „извътре“, без дистанцията на изобразението-изказ. Този маниер на дълбоко, субективно, лирично моделиране е не само трудно осъществим, защото всяка невярна нота би създавала дисонанси в чувството, но и изисква съответното майсторство, което е в пряка връзка с интензитета на преживяването, зависи от духовните хоризонти на самия творец.

Евтим Евтимов постигна тази интимност на малките сюжетни поеми, като създаде раздвижена, психологически уплътнена картина на героичното, при това съчетавайки патетичния и непосредствения тон. Това са творби, в които не съществува дистанция между лирически герой, т. е. поета, и лирическият персонаж. Води се непрекъснат диалог, динамично общуване на съвременника с героите, отдала живота си в борбата, като разговорът е без излишно приповдигнати нотки, а е изключително откровена беседа. Лирическият характер, който при всички случаи е и обобщен образ, разкрива възхитата си, преклонението си, болката си, подлага на съкровен размисъл отминалото, от съжда, оценява своята позиция на съвременник, пред когото стои върховният дълг да бъде винаги на нивото на нравствената висота на героите. Авторът постига такава нагорещеност на чувството, че независимо от спецификата на лиричното борците израстват пред нас с епическа неповторимост, в окупнени линии, чертаят се мащабните измерения на техния подвиг. Одухотворяването е средство, чрез което от реалния факт се стига до въздействието на образа на фона на природата, която е изключително съпричастна; въобразението на поета сплавя всички тези неща в едно цяло, за да заживеят и природата, и бит в тяхното единно дихание със съдбата на героите. Ето как експлозивно завършва стихотворението, посветено на Никола Калъпчиев:

И през гори и мури еховити,
през върхове, поели дъх едвам,
и живи,
и пребити,
и убити
отправят пламнали очи насам.
И спрели на победата пред прага,
от всеки връх,
от всяко село,
към тебе — едиоръкия — протягат
през склоновете хиляди ръце.

Именно така в тези раздвижени картини, в които се получава неусетно градиране на чувството, поетът успява да сътвори песни, които са белязани с белега на самобитното интерпретиране. По този начин единната проблематика намери своя единен начин на идейно-

художествено, емоционално изразяване, което беше сериозен старт и постижение за твореца.

Няма съмнение, че когато е положен фундаментът на трайната изява, която навремени се превръща и в централна, истинският поет ще се стреми да бъде винаги на висотата на своите предшни реализации и същевременно да не ги повтаря в естетическо отношение, а да търси нови пътища за художествено дообогатяване. За щастие Евтим Евтимов е от онези съвременни творци, които винаги са обладани от жаждата за откривателство. Емоционален, търсец, отзивчив художник, той не можеше да стои на едно място и да се опиянява от безспорния си успех. В такъв случай обаянието на поета би застинало, което би се отразило на творческия му авторитет, а, от друга страна, ако той продължаваше да пее на една струна, щеше да бъде спокоен от сянката на еднообразието и щеше да олекоти първите си сериозни достижения. Напротив, през времето авторът прибави много малко творби към баладите, придавайки им по този начин единност на въздействието, закръглявайки целостта на своите естетически резултати.

Няма да бъде пресилено, ако кажем, че всяко сериозно творческо дело се създава или е било създавано със съкровено самоотдаване. Това всепроникващо чувство на самообричане, това сливане с предмета на своята възхита, е, както се опитахме да докажем, особено характерно и за лирика Евтим Евтимов. Ние не бихме могли да си представим най-доброто, сътворено от чувствителното му перо, именно без тази отличителна черта. Нито стиховете, посветени на родината, нито творбите, които отразяват антифашистката борба, не биха могли да имат такова художествено внушение, ако липсваше тази всепроникваща черта. Този дар да съпреживяваш всичко дълбоко лично, тази несъмнено рядка устроеност позволиха на поета да остане и в бъдещите си творби на равнището на своя талант. И това се чувства както в наситените с народностен колорит обредни песни, така и в творбите, написани с интимна топлота и нежност, с дълбока изповедна струя, в любовните изповеди и т. н.

При Евтим Евтимов чувството сякаш предварително избликва, след което идва образът, за да се слее всичко в патетичната мелодичност на неговия стих. В тази илюзорна представа се крие много за обяснение на личната му нагласа като поет с демонстрирано официално начало, поет, който пише, защото не може да не пише. Нещо е парнало душата му, развълнувало го е, трогнало го е или го е възхитило, за да се роди стих и трогателен, и нежен. При него не се срещнете философски мъдростовня, всичко е изчистено в композицията, ясно е като проблематика и като стил. Това много субективно, драматично, съкровено лично самоизживяване е може би сред характерните отлики и на интимната лирика. Нещата могат да бъдат дребни наглед, могат да идват и като полъх от детството или като спомен от майчина нежност и милувка, но стават винаги лирически факт, когато преминават през душевността на поета.

Едно твърдение, че всяка значима лирика е до голяма степен подхранване на базата на спомена, разбираи и в неговите далечни и близки перспективи, би било прекалено, но няма да бъде съвсем далеч от истината. Не е нужно да се споменават лирици от класиката, наши и чужди, за да се аргументира едно такова становище. Лирическото слово до голяма степен е памет на времето, но и памет на

едно човешко съзнание, полъх от едно преживяване, което е било, което е оставило следи и се репродуцира. Не е нужно да посочваме, че човек в различните периоди от своя живот като че отново и отново преживява свои преминали мигове, следи от минал психичен живот остават винаги, nerядко това са спомени от детството и това, което е характерно за всяка личност, е още повече валидно за творческата. Разбира се, във времето нещата имат различни измерения, но в самото движение на асоциативната мисъл, на емоционалността към спомена, самото реене по неща, които сме безвъзвратно загубили, самата съпоставка имат своето лирико-носталгично значение. С една дума — в този социалнопсихологически феномен на личността се крият много от обясненията при подстъпа към изящната словесност.

Тези мисли се отнасят не само до поезията, те имат своето значение и за другите жанрови форми. Творчеството до голяма степен е изповед, а творецът споделя, типизира, синтезира онова, което дълбоко познава, което е преживян миг, състояние, което се явява носител на нравствено чувство. Изчезнал е онзи сладостен момент от детството, от младостта и поетът подлага на емоционална, а nerядко и на интелектуална преценка преживяното, мигът е отдавнашен, той може да бъде вчерашен и днешен, но тук, в настоящето, става художествен факт, с присъствие или не на съпоставка, утвърждаване или не и т. н.

Немалко поетически строфи от съвременната ни лирика са сътворени на базата на спомена. Размислите по този повод до голяма степен важат и за голям дял от лириката на Евтим Евтимов. В цялата своя интимно-изповедна лирика той непрекъснато доказва и славослови голямата цена на корена или в метафоричен смисъл на опорите, които държат човека в нашия динамичен свят. Дали това ще бъде родствен корен — тук с внушителна сила се възправят Беласица и Пирин; дали ще бъдат исторически спомени за близко или далечно минало, за геронка, която се е съхранила в народната памет; дали ще бъде личен спомен за легенди, поверия и обреди, или за свидните на сърцето — това едва ли има съществено значение за тази изпълнена с интимна сила лирика.

Малко е да се каже, че това до голяма степен са конкретни картини на нашето, родното; nerядко те приемат функцията и на образи-символи. Планината е тази, която напомня за майката, тя олицетворява висината в българското небе; тя е нашата мярка за нещата:

Искъм талантливо да живея
като тебе, моя планина.
... Духие вятър, ведрина повее,
извор бликие, плисне светлина.

Историческата крепост от „Крепост“, стихотворение, посветено на Любомир Левчев, е не само реалната крепост от историята, но и „крепостта на нашта вяра“. Достатъчно е въображението на поета да се докосне до скрития, духовния заряд на образ, а тук имаме кореспондиране с изящния, метафорично наситен и пластичен свят на друг поет, до събитие, природно състояние, за да се роди образ с трайно значение. Творецът зие голямата цена на думите, в тях е стаена паметта на историческото и на настоящето време, в тях е всичко, което изразява човешкото. В немалко творби интимният спомен от миналото ще прерасне в нравствено-етично въздействие на личността или

ще е тиха въздишка по нещо безвъзвратно отминало, когато срещите са били първични и непоковарени от полъха на цивилизацията, от драматизма на живота. Това е сериозен дял от творчеството на автора, чийто подробен анализ съм направил другаде, дял, който чака своите нови интерпретатори и осмисляния. Може да се каже, че това своеобразно лирическо връщане назад към миналото, към преживяното, към образи и картини, оставили трайни следи в човешката памет; символизиращи чувствата за висина и простор, за чистота и непоковареност, свежест и първичност, са закономерен дял от вътрешноразвойните процеси на тази лирика, която ще доуплътни още своето въздействие в прелестните „Обредни песни“.

Ако интимно-изповедните творби за родния край, за свидните неща и хора на сърцето, за трайните исторически и духовни опори можем да наречем най-общо стихове за корена, то с обредните си песни Евтим Евтимов продължи своите изповеди на друго ниво, което е не само степен, макар че може да се осмисли и в тази посока, но е и доуглъбяване и разкриване от други страни на проблематиката, дообогатяване не само в дълбочина, но и в ширина, което рядко се постига върху вълните на лирическото съпреживяване. Поетът почувствува сякаш творческа необходимост да обясни, да наложи естетически своите размисли за здравината на корена, да внуши своето разбиране за трайността, за самосъхранението, за красотата, които извира от яките корени, впити в народния чернозем. Той пожела да надникне в душата българска, да си отговори на въпроса, как е живял този народ и как е поддържал своето самочувствие, какво губим във времето и от какво се отдалечаваме. Въпроси, както се казва, безброй, на които Евтим Евтимов не само отговори талантливо, но — можем съвсем определено да кажем — даде свой художествен отговор с трайността на сполуката.

Съпоставката между минало и сегашно се осъществява на базата на поетическия контрапункт, с неизменното преливане на позициите. Тук субективният поглед, съпреживяването, познати ни от лириката на поета, са онзи обединяващ фактор, който споява творбата и я превръща в съвременен факт. По този начин картините са не само щрихи от народни обичаи, бит, поверия и нравственост, но и актуална преценка, и претворена вселена. Авторът е пак верен на изобразителния си принцип, но тук до голяма степен властвува импровизаторската му стихия, което е безспорно белег на зрелостта на перото. Нерядко обредът е само отправна точка, от която се отприщват спомени, сегашни асоциации, поуки, изводи.

Какво е нужно, за да запазим нравствените опори на сърцето си, здравината на корена, трайните извори в неспокойното си битие? Как народът в своето развитие е не само подказвал, но е и диктувал в непосредствения си живот нравственост? На тези въпроси поетът отговаря с характерната за него лирическа прочувственост и непосредственост. Той славослави чистотата, здравето, радостта, творчеството, любовта; той разкрива трезво реалистично, взел повод от дадено поверие, играта на живота; той се прекланя пред магията на думите, които са като очищение, като вричане в олтара на трайното.

На чистота света ме учи вечно,
от люлката рождена до смъртта,
но винаги в сърцето си човечно
запазвам ли до края чистота?

Запазвам ли любов, навеки свята,
запазвам ли живот, навеки чист?
Аз търся тази истина, която
записвам върху белия си лист.

(„Аз търся...“)

Творецът търси съвременните проекции, съвременните истини, видени в перспективата на времето. От своеобразните сюжетни песни на поета лъха много ведрост — дори драматичните състояния са някак успокоени и хармонизирани в атмосферата на стиха. От частното се отива към общото или, обратното — животът е видян като процес не само в окупен план, но и в личен, духовен. Народностните ценности, народната нравственост са и общочовешки измерения. Поетът не се бои да бъде поучителен, той се е учил от народната песен, от нейното словесно богатство.

Редица от творбите му са написани в императивна форма, ала чувство за оголена проповед не се получава, защото в случая приемаме това сливане между надарения с мъдрост народен певец и лирически герой с неговите многобройни превъплъщения, които го правят център на творбите. Няма значение, че редица от вярванията са загубили своята актуалност, че са житейски несъстоятелни. В поетическата плът на стиха те нерядко добиват функционална и символна роля. Останали в човешкото съзнание било като фолклорна форма, било като спомен от детството, било като цялостна представа, те многократно се самозараждат за поколенията. Това, което е останало от миналото като поверие или обичай, се схваща не само като остатък от духовен опит с митическо съдържание, не само като вяра, като непосредствено схващане, но като нова, естетизирана реалност и като особена художествена действителност. Така образът знак носи не само преминали духовни състояния, но е натоварен преди всичко със съвременни функции. Чрез многоизмеримостта на лирическото слово се търсят настоящите проекции на едно поведение, което трябва да бъде и жизнено, и красиво. Ето образа на здравеца, който многократно се появява като символ на здравина („За здраве — здравец. Зная от дете — / закичват само живите със здравец“), или обредната питка от „Прощълулна питка“ — творба, в която обредът, символизиращ движението в житейския кръговрат, е интересно пресъздаден в поетически план; или мотивът за пренасянето, така оригинално поднесен в „Запалване на свещ“ и „Пренасяне“ („Само тя, поезията, може / да пренася в други светове“). Всичките тези творби се докосват до важни неща от живота на човека.

В най-добрите творби тълкуванията са винаги свежи, написани с находчивост на изнамирането, с оригиналност на мисълта, която обикновено съсредоточава своята сила в поантата, наситена с много лично съпричастие. Изкушавам се да цитирам голяма част от стихотворението „Провиране през венец“, което илюстрира някои страни от похода на автора:

Зелен венец на двора заплети,
през него сутрин се проври — за здраве.
Но запомни: докоснеш ли го ти,
загубва се магията тогава.

Загубва се обреда му свещен,
тъй както тайна от очи нечисти.
...Провирам се през него всеки ден,
започне ли листа дърво да листи.

През всякакъв венец ще се провра,
когато ме очаква радост нова.
Пази ме ти в житейската игра
от другите венци, венци-окови...

И продължава това стихотворение—възпев на земната сила, която ще загуби своята тежест, ако лавровите венци, „покрити с тънка прах“, закрийт небето...

С „Обредни песни“ Евтим Евтимов даде пример за новаторски подход при пресъздаване на „магията“, която се крие в непреходното ни наследство за по-младите поколения поети. В личната си творческа практика той не само обобщи народния опит, но и потърси съвременните естетически измерения на обреда, доказа наново с художествени средства, че нещата в сферата на културата имат своя приемственост, че здравината на корените се крепи благодарение на такива наглед абстрактни категории като щастие, любов, борба и връщане пред олтара на искрените чувства; на талантливото враждане, с цената на собственото си самообричане, в делото:

И вярвам аз: запея ли сега
човешка песен над човешко рамо —
докоснала небесната дъга,
като деня ще бъде тя голяма.

Защото всяка мисъл е дете —
започва тя полета да пораства,
когато бялата луна расте
или денят над върховете властва.

(„Върсане“)

Ето така, „с човешка песен над човешкото рамо“, сътворява своите песни лирикът, винаги по човешки топъл в словото си. Въпреки драматичните нотки Евтим Евтимов винаги изтъква оптимистичния ход на живота, който е свързан с творческото начало. Романтично-реалистичната страна на живота се откроява на фона на борбата между доброто и злото — било в личен или обществен план. Но оптимистичното начало затова е трайно, защото ломни прегради, преодолява трудности, създавайки главното течение на живота.

В един съществен дял от това обемно творческо дело е съсредоточена голяма част от идейно-нравствената философия на поета Евтим Евтимов. Става дума за любовната лирика. С времето творецът се утвърди като един от първенците в тази трудна за естетическо осъществяване област. Тук имат значение както порасналото му майсторство като лирик, който има точен усет за човешкото у човека, така и естеството на отправната художествена точка, позицията, от която са изградени стиховете. Няма съмнение, че поетът гледа на това дълбоко човешко преживяване в неговия най-широк спектър. Творбите му са наситени не само с интимна топлина и нежност, но и с нагорещеност и драматизъм на чувството. Когато четем стиховете, ние се издигаме на вълните на една всеотдайност, която вълнува и

приобщава. Откровенията на Евтим Евтимов от любовната му лирика чертаят психограмата на една изключителна тънка чувствителност, те са художествено свидетелство за едно непрекъснато преодоляване, непрестанно воюване за любовта. И точно тук се проявява висотата на неговата отправна позиция, чистотата на неговия лирически порив.

Поетът не се бои да бъде конкретен, не страни от подробния детайл, творчеството му на интимна тема е сякаш непрекъснато, непрестанно пътуване към любовта („Безкраен път до тебе извървах — / едва не се разминахме сред мрака“ — пише в дух на интимно откровение той). Съпреживявайки пътя на неговото любовно чувство, ние ще се докоснем и до срещи, които опияняват лирическият герой, карат го да се чувства отдаден до самозабрава, и до раздели, които сепват; ще срещем думи на благослов и на проклятие към всевъзможните зложелатели, от които, уви, не е лишен животът. Но нали доброто е по пътя, затова водещо начало е светлото, позитивното. Сред поетичеките постижения бихме споменали редица творби, от които „Целият ми свят“, „Рисунка“, „Любовта е детство“, „Обич за обич“, „Претворяване“, „Гора“, „Трябва всичко“, „Аз викам“, „Дори да изгоря“, „Нощ под твоя прозорец“, „Все си спомням за оная песен...“, „Някои сега ме съдят...“, „Вино кипне...“, „Борба бе моята любов...“ и много други. Както се вижда от това бегло изброяване, постиженията са много, макар че поетът не се лишава, особено в „Горчиво вино“, и от стихотворения, които съпровождат изпипани във всяко отношение творби, защото желае да бъде докрай автентичен, да пресъздаде сякаш летописа на една любов и драма. Реален и трезв, стихът му е изчистен от прекаления сантиментализъм, чужд е на ефектните украшения. Това не значи, че е лишен от определена романтична струна. Напротив — идеализацията на обекта на любовта съществува винаги — тя е онзи интимен фон и регистър, който ни движи по посока на желаното и възможното; постигнатото и непостигнатото; мечтата и нейното реализиране; копнежа и болката; радостта и самоотдаването.

Споменах вече, че в любовната лирика на Евтим Евтимов ще срещнем много отправни моменти за обяснение на идейно-правствената му философия, а също така, че чувството му за всеотдайност е обобщено, синтезирано, превръща се в отношение към света въобще, към всичко, което ни заобикаля, към добрите, но и драматичните страни на нашия живот. И едни такива наблюдения не са случайни и произволни. Поети като Евтим Евтимов не биха написали нито ред, без да са разтърсени от вълненията на едно съпричастие, от вълните на едно дълбоко вчувстване, от чувствата на едно всеотдаване. Ето защо както в обредните му песни, така и в интимно-изповедните му строфи откровенията са винаги съпроводени с оригиналното му разбиране за творчеството, наречено поезия. Оттук, от конкретните измерения на една любов, на едно състояние, действие, той отива към сериозните обобщения за изкуството на словото. За него поезията е невъзможна без любов, нещо повече — нерядко любовта, чувството и словото са така неразривно слети, че сякаш не могат едно без друго. Много са примерите в това отношение, но ето част от тях:

Да бяхме спрели, както при игра,

да отпочинем, а след туй отново.

А ето — влязохме в една гора,

измислена от чувство и от слово.

(„Гора“)

Пристигна през звездите твоя зов,
преминал по невидими пътеки.
Така поезията е любов,
а любовта — поезия навек.
(„Далечна твою дума...“)

Що се отнася до последователността и красотата на интимните пориви, и тук Евтим Евтимов е категоричен в своето разбиране. Наблюдаваме няколко идейно-естетически нива, които правят от своеобразната лирическа вселена на автора нещо единно като звучене и концептуална цялост. Векове наред философи и мъдrecи са се опитвали да дадат, всеки по свой начин, определен отговор на въпроса за щастнето; нерядко са съставяли и свой морален кодекс за поведение в живота. Съвременни изследователи в сферата на психологията и човекознанието се опитват да обобщят този опит и от позицията на нашето време да дадат своите насоки. Съществуват сигурни критерии, проверени от историческото време, които чертаят основните неща за едно човешко съществуване. Както всички начала и те се подлагат на непрекъсната проверка от живия живот, т. е. до определена степен са относителни.

Интересното е, че Евтим Евтимов в своя поетически свят изрази почти спонтанно някои изводи, над които си блъскат главите много привърженици и изследователи на човешкото у човека. И затова в лириката му срещаме отговор на въпроси, които са го измъчвали, види се, отдавна, но и които са разрешени по подобаваш художествен начин — целеустремено, последователно и по свойствения му маниер понякога рязко, убедително. За какво става дума? — Преди всичко поетът е убеден, че в този сложен свят само даряващият обич може да получи удовлетворение не само за себе си, но и да бъде спокоен от ответната любов. И това при цялата обобщеност на понятието — и в социален, и в личен план. Когато обичаме родината, когато сме издигнати на вълните на това неповторимо чувство, ние се чувстваме частици от този народ и ни се струва, че общността ни отговаря със същото. Млад и силен герой се е лишил от живота си за човешко щастие — народът отговаря, нерядко чрез своите певци, с любов и незабрава. Ето защо за големите идеали се воюва; те се доказват непрекъснато, отново и отново в човешките общества.

Същото се отнася и до междучовешките отношения — дружба, привързаност, приятелство, любов и т. н. Може би натоварвам лириката на поета с прекалени, неприсъщи за нея значения. Не, всеки сполучлив стих в поезията на Евтим Евтимов е в лоното на това и древно, и съвременно разбиране, всеки негов стихотворен ред е съпроводен от жаждата на алтруиста. Тогава, когато съществуват пречки по пътя на осъществяването, избухва драматизмът на чувството. . .

Така си обяснявам широкия интерес към лириката на поета. В правилността на идейно-нравствената му позиция, в смелостта тя да се проповядва, в искреността тя да се поддържа. . . Случайно ли някои от стихосбирките, включително и избраната лирика, носят наслов „Обич за обич“! Не, не е случайно. И ето: на привързаността към чистотата, истината, добротата, любовта и словото преди всичко младата, жадна за откровение аудитория отговори със същото. Неслучайно една от стихосбирките със същото заглавие, която представя творческия профил на поета, получи наградата на Димитровския комсомол за литература и изкуство.

Развитието на поета досега доказва, че неговият талант непрекъснато се дообновява, като запазва основните характеристики на своята лирическа вселена. Последните цикли, поместени в литературния ни печат, както и книгите със сонети подсказват, че авторът търси и се осъществява на нови територии на лиричното. Всеотдайният лиризм, който просмуква идейно-естетическата тъкан на неговата поезия, става все по-углъбен, видоизменен в нови посоки, драматично напрегнат. Ето защо изненадите на този доказал себе си и патетичен, и лиричен творец навярно са и занапред...